

UN TEXT DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVII-LEA, LOC DE *CONFRUNTARE* A TENDINȚELOR DE SINTETISM ȘI DE ANALITISM ÎN MARCAREA GENITIVULUI

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN

Universitatea din București

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române

1. Preliminarii

S-a ales spre analiză un text reprezentativ pentru confruntarea tendințelor de sintetism și de analitism în marcarea genitivului: CDicț. 1691–7¹, text care impresionează prin varietatea și bogăția mărcilor de genitiv și prin concurența mijloacelor. Se vor compara caracteristicile acestui text cu alte două texte, unul moldovenesc (DPar.1683) și unul muntenesc (SVI.~1670), aparținând aproximativ aceleiași epoci.

Confruntarea „analitic” – „sintetic” în marcarea cazurilor oblice se manifestată de la primele texte românești și continuă și astăzi. În cadrul României (pentru ansamblul romanic și pentru trecerea de la latină la limbile romanice, vezi Ledgeway, 2012), nu o dată româna a fost caracterizată tipologic ca „pendulând” între procedeele sintetice și cele analitice (printre alții Densusianu, 1938: 93–94; Guțu Romalo, 1996; Pană Dindelegan, 2013).

În prezentare, se va face abstracție de marcarea suplimentară a genitivului prin procliticul „**al / a / ai / ale**”, pentru care sunt studii atent făcute (Giurgea, 2013) și pentru care textul nostru nu aduce informații speciale (în textul analizat, procliticul „**al**” funcționează deja ca marcă a genitivului și, ca și în secolul al XVI-lea, regulile de distribuție privitoare la criteriul de non-adiacență nu erau fixate: vezi exemplele (1b,c,e,g,h,i,k,m), unde selecția lui „**a**” respectă regulile de non-adiacență, vs exemplele (1a,l), unde selecția lui „**a**” nu respectă aceleași reguli). Se vor lua în discuție numai celelalte mijloace de marcarea a genitivului.

2. Marcarea genitivului

2.1. *Marcare flexionară, cu flectiv enclitic*

Ca și în secolul al XVI-lea, ca și în româna actuală, tipul de marcarea flexionară enclitică (cu desinență specifică, în cazul pronominalelor, sau cu articol, respectiv desinență + articol

---

¹ CDicț.1691–7 are drept sursă sigură, recunoscută chiar de autor, *Dicționarul latin – maghiar* al lui Albert Szenci Molnar, 1603. Editorul Dicționarului (Alin-Mihai Gherman 2001) apreciază ca fiind „covârșitoare” „partea *originală* a lui Teodor Corbea” și oferă o demonstrație în acest sens, invocând deseale comparații cu latina pe care autorul însuși le introduce în text. Teodor Corbea, autorul Dicționarului, este originar din Șcheii Brașovului; este un bun cunoscător al limbilor latină, maghiară, slavonă, rusă, elină. Din Ardeal trece în Țara Românească, ca secretar pentru latină a lui Constantin Brâncoveanu, calitate în care îndeplinește câteva misiuni diplomatice în Rusia și la Poartă.

enclitic, în cazul substantivului) este predominant. Ca distribuție a mărcilor flexionare, se disting:

• **marcarea la primul component al grupului-genitiv:** substantiv (1a), pronominal indefinit (1b–h), relativ (1i), demonstrativ (1j,k), modificator (1l,m))

- (1) a. fata **al fratelui mâni-mea** (CDicț.1691–7: 303)
- b. scurtă tâlcuire **a vreaunui lucru** (CDicț.1691–7: 115)
- c. nume **al unii muieri** în Plautus (CDicț.1691–7: 56)
- d. care tâlcuiaște lucrurile **altii cărți** (CDicț.1691–7: 115)
- e. al **oarecărui lucru** (CDicț.1691–7: 91)
- f. mă pornescu asupra **cuiva** (CDicț.1691–7: 16)
- g. nume **al câtorva orașuri** (CDicț.1691–7: 230, 348, 294, 306, 101)
- h. împreună curgerea (...) **a mai multor ape** (CDicț.1691–7: 123)
- i. nume de peaște, **a căruia coaja** îndărat i-au crescut (CDicț.1691–7: 10)
- j. hotarile **cestui pământ** (CDicț.1691–7: 205)
- k. **al aceluiaș cuvânt** pururea aducerea înainte (CDicț.1691–7: 39)
- l. cinstea a **ziditorului meșter** (CDicț.1691–7: 18)
- m. tată al **prorocitorului Melampus** (CDicț.1691–7: 38)

• **marcarea la primul component numeral cardinal**

- (2) a. nume **al doaar orașuri** (CDicț.1691–7: 41, 65)
- b. groapa **doaar ape** împreună curătoare (CDicț.1691–7: 123)
- c. împreună curgerea **a doaar (...) ape** (CDicț.1691–7: 123)
- d. fiii **doaar surori** născute dintr-un tată și dintr-o mamă (CDicț.1691–7: 127)
- e. numele **doaar ostroave** (CDicț.1691–7: 141, 274, 342, 386)
- f. împreunarea sau înjugarea **doaar slove** glasnice (CDicț.1691–7: 162)
- g. punerea împreună a **doaar lucruri** usebitoare (CDicț.1691–7: 501)
- h. deasupra **doaar octave** în muzică (CDicț.1691–7: 163)
- i. numele **doaar orașuri** (CDicț.1691–7: 301, 452)
- j. numele **trior ostroave** (CDicț.1691–7: 342)

• **marcarea la mai multe componente ale grupului**

- (3) a. pricina **lucrului oarecărui** (CDicț.1691–7: 92)
- b. gustare sau prânz înaintea **prânzului celui** de amiază (CDicț.1691–7: 242)
- c. zâoa de jirtvit **a popei celui** mare (CDicț.1691–7: 25)
- d. acesta au fost nume **al tuturor mirosurilor** bune (CDicț.1691–7: 29)
- e. putearea îngăduită spre popăsărea **pârâșilor amânduror** (CDicț.1691–7: 118)
- f. nume (...) **al tuturor oamenilor celor** învățați (CDicț.1691–7: 304)

De observat forma „oarecare”, cu topică variabilă, antepusă și postpusă (ca antepus, funcționează ca pronominal indefinit și primește o marcă flexionară; ca postpus, se recalifică drept modificator calificativ și poate primi o desinență (3a) sau poate rămâne invariabil (4a). De observat și indefinitul „altceva”, care, în textul analizat, păstrează forma casuală a compusului pronominal *altuiceva* (4b); ulterior va deveni invariabil.

- (4) a. nume **al ierbilor oarecare** (CDicț.1691–7: 122)
 b. măsurarea (scoaterea) apei sau vinului sau **altuiceva** (CDicț.1691–7: 3)

În toate cele trei texte (CDicț.1691–7 – Ardeal, zona Brașovului; DPar.1683 – Moldova și SVI.~1670 – zona sudică), tipul de marcare flexionară enclitică este predominant. Diferența privește inventarul de termeni acceptând flexiunea cazuală. În CDicț.1691–7, flexiunea cazuală se extinde și asupra numeralului cardinal, singurul text care admite curent o realizare flexionară a cardinalului (*doaor, prior*, cu 11 ocurențe). În SVI.~1670, flexiunea cazuală se extinde și asupra adjectivului posesiv antepus, text în care componentul „**al**”, ca prim component al grupului, preia cu regularitate marca de caz (5):

• **marcarea la primul component posesiv**

- (5) a. Iară cu pravețele **alui său lucru** (DPar.1683: II.28^v)
 b. ranele, Preacurată, **alui mieu suflet** (DPar.1683: IV.16^v)
 c. Nu uita, nice treace dzâsa **alui mieu rost** (DPar.1683: II.14^v)
 d. Ca să păzăști gândul bun și sâmfârea **alor meale budze** (DPar.1683: II.16^f)
 e. socotind pragurile **alor meale întrări** (DPar.1683: II.27^f)
 f. de naintea **alor tăi ucinici** (DPar.1683: III.75^f)
 g. cinstită ca suflarea **alor tăi șerbi** (DPar.1683: III.121^v)

2.2. Marcare cu flectiv antepus

Ca și în româna actuală, ca și în secolul anterior, ca și în celelalte două texte ale epocii, este curentă marcarea genitiv-dativului cu „**lui**” proclitic, în cazul numelor proprii masculine (6a–c), al numelor masculine invariabile (6d) și în cazul substantivelor indicând lunile anului (6f, g):

• „**lui**” +Np masculin

- (6) a. fiul **lui Noe** (CDicț.1691–7: 5)
 b. ostrovul **lui Sam** (CDicț.1691–7: 6)
 c. în zălele **lui Constandin împărat** (CDicț.1691–7: 10)
 d. împotriva scrisorii **lui Sveti Ioan** (CDicț.1691–7: 32)
 e. de pre coiful **lui mirmillo** celui ce să lupta cu dâns (CDicț.1691–7: 384)
 f. luna **lui mai** a machidoneanilor (CDicț.1691–7: 56)
 g. zâoa a treaeasprăzeace **a lui martie** (CDicț.1691–7: 233)

De notat că, în CDicț.1691–7, nu apare și varianta „**lu**”, pe care o găsim în celelalte două texte (apare frecvent în DPar.1691–7 și, mai rar, în SVI.~1670).

Ca și în epoca precedentă, pentru unele substantive proprii masculine a căror finală permite atașarea enclitică a articolului, apare variația de așezare a flectivului, între așezarea enclitică (7a) și cea proclitică a mărcii „**lui**” (7b):

- (7) a. un cal al dumnezăului din iad (CDicț.1691–7: 27)
 b. Biciul **lui Dumnezău** (CDicț.1691–7: 63)

• Specifică acestui text este marcarea proclitică prin „**ii**” în cazul substantivelor proprii feminine, dacă substantivul are formă invariabilă de caz (8). De observat că marca proclitică apare chiar și atunci când substantivul propriu feminin are o finală aptă de a exprima variația

de caz. În situații rare, precum (8f), procliticul „**ii**” se folosește pentru terminații care, în alte contexte, apar și cu variație flexionară (9). De observat, de asemenea, (8f), cu marcarea enclitic-flexionară și proclitic-flexionară în același exemplu:

• „**ii**” +Np feminin invariabil (7 atestări)

- (8) a. dumnezeul dragostei în chip de copil, fiiulețul lui Mars și al **ii Venus** (CDicț.1691-7: 140)
 b. o piatră scumpă din pieptul **ii Lynx** (CDicț.1691-7: 294; lynces, -cis, f. „râs” (indicația autorului))
 c. pre care Ninus, bărbatul **ii Semirasis** l-au zidit (CDicț.1691-7: 328)
 d. idol **ii Pallas** (CDicț.1691-7: 355)
 e. de lucrul **ii Venus** (CDicț.1691-7: 537; Venus,-eris, f. „dumnezeița dragostei”)
 f. fata **ii Oțonoaie**, a *muierei Thetei* (CDicț.1691-7: 14)
- (9) nume al **dumnezeoaii** Diiane (CDicț.1691-7: 34)

De observat, în (10a), variația marcării antepus – postpus, iar în (10b,c), amestecul mărcilor:

- (10) a. fiul **lui Mercurius** și **a Venusei** (CDicț.1691-7: 231)
 b. de lucrul **ii Venus** (CDicț.1691-7: 537)
 c. veselii trupului, jârtva **lui Venus** (CDicț.1691-7: 47)

Tipul de marcarea proclitică la feminine proprii nu apare în celelalte texte cu care s-a făcut comparația. Totuși, regularitatea cu care apare în CDicț.1691-7 indică prezența tiparului în epocă, deci faptul că nu este un accident sintactic. Presiunea unui sistem bazat pe omonimia flexionară Gen=Dat poate fi o explicație pentru extinderea tiparului proclitic și la feminine.

2.3. Marcarea analitic-prepozițională

Construcția analitică a genitivului este destul de frecventă în toate textele epocii. În textul analizat, sunt selectate toate cele trei prepoziții funcționale ale genitivului.

• **marca prepozițională „a”**

- (11) a. viziri mare **a trei** orașuri mari (CDicț.1691-7: 527)
 b. nume al unui poetic anthinean și **a câțiva** oameni (CDicț.1691-7: 47)
 c. spre facerea **a ceva** (CDicț.1691-7: 302, 303)
 d. probăluirea **a feali de feali** de lucruri (CDicț.1691-7: 194)
 e. doftorie împotriva **a toată nevoia** (CDicț.1691-7: 356)

Găsim marcarea prin „a” și în textele cu care s-a făcut comparația (12a-g), și în alte texte ale epocii.

- (12) a. Și aripile lor întinse **deasupra a tutepatru, a tot însul** (DPar.1683: III.30^v)
 b. domn **a toată casa** lui și boiarin **a toată țara** Eghiptului (DPar.1683: III.22^f)
 c. Și-au murit toată carnea ce să mișcă pre pământ, **a pasări și a dobitoace și a hiară și a toată gânșanie** ce să trage de să mișcă pre pământ (DPar.1683: II.30^f)
 d. să vor prinde de poala **a bărbat iudeu** (DPar.1683: I.7^v)

- e. inema tatălui cătră fiu și inema **a om** cătră de-aproapele său (DPar.1683: IV.56^f)
- f. naintea **a toată** lumea (SVI.~1670: 63^f)
- g. Cea ce iaste făcător **a¹ toate** bunătățile (SVI.~1670: 159^f)

Utilizarea prepoziției „a” nu diferă, în CDicț.1691–7, de celelalte texte ale epocii, prepoziția „a” fiind selectată în grupuri nominale care pe prima poziție primesc cuantificatori invariabili (*trei, ceva, toată*) sau modificatori invariabili (*feal de feal*), dar și cuantificatori variabili (*câțiva*); gramaticalizarea prepoziției „a” se realizase cu multă vreme înainte (în secolul al XVI-lea, prepoziția era complet gramaticalizată; vezi Stan 2013: 98–99). De observat că, în textul analizat, se produsese deja o restrângere de distribuție, selecția fiind asigurată de calitatea de cuantificator numeric și nenumeric, mai ales dacă acest cuantificator este invariabil. Tipul (12c–e), cu „a” selectat și în alte contexte decât cele cu cuantificatori invariabili, nu mai este înregistrat în CDicț.1691–7.

• **marca prepozițională „de”**

- (13) a. cărticică însămănătoare **de toate lucrurile** zilești (CDicț.1691–7: 159)
- b. furători **de visteria cea de obște** (CDicț.1691–7: 363)
- c. țiitori **de ceastă** personă (CDicț.1691–7: 464)
- d. păzitori **de featele împărătești** (CDicț.1691–7: 188)
- e. gășătoriul **de învățătura** umblărei luni (CDicț.1691–7: 181)
- f. încetarea durorilor **de inima cea rea** (CDicț.1691–7: 508)
- g. figură așezătoare **de doao înțelegeri** (CDicț.1691–7: 159)
- h. o piatră scumpă arătătoare **de trei feațe** (CDicț.1691–7: 524)

Selecția lui „de” diferă de situația din secolul anterior, aparițiile fiind restrânse la regente postverbale; prepoziția introduce, ca și astăzi, complemente ale substantivului.

Spre deosebire de româna modernă, prepoziția este selectată indiferent de caracterul definit vs indefinit al grupului nominal din poziția complementului; vezi (13a–f), unde grupul nominal legat prin prepoziție este determinat definit.

Apariția lui „de” independent de restricția de definitudine o găsim, cu frecvență variată, și în celelalte două texte. De observat că, în cazul guvernului *asupra / asupră* (14), în DPar.1683, „de”-ul genitivului este frecvent selectat în relație cu un cuantificator (14a), dar și dincolo de această restricție (14b,c):

- (14) a. și *asupra de tot chedrul* Livânului cel înalt și preanălțat și *asupra de tot copaciul* (...) și *asupră de tot muntele* nalt și *asupră de tot turnul* nalt și *asupră de tot zidiul* nalt și *asupră de tot păretele* nalt și *asupră de toată corabiia* mării și *asupră de tot chipul* de frâmseață (DPar.1683: II.8^f)
- b. *Asupră de însumi* mă giurau, dzâce Domnul (DPar.1683: III.14^v)
- c. războaie împărecheate, tatăl *asupră de ficior*, ficior *asupră de tată* (DPar.1683: III.133^f)

¹ Construcția cu adjectivul / substantivul postverbal *făcător* este ambiguă, putând fi interpretată ca realizare a genitivului sau a dativului.

• **marca prepozițională „la”**

- (15) a. numele **la trei** oameni (CDicț.1691-7: 512)
b. ținutul **la zece** orașuri în Țara Jidovească (CDicț.1691-7: 146)
c. feciorii **la doi** frați (CDicț.1691-7: 362)
d. nume **la trei** orașuri usebite (CDicț.1691-7: 230)
e. nume **la doi** poetici (CDicț.1691-7: 100)
f. un nume **la doi** crai ai gohuseanilor (CDicț.1691-7: 27)
g. nume **la câțiva** filosofi (CDicț.1691-7: 74)
h. nume **la câțiva** înțelepți (CDicț.1691-7: 41)
i. sfârșitul **la ceva** (CDicț.1691-7: 492)
j. începutul **la ceva** (CDicț.1691-7: 349)
k. începerea **la ceva** (CDicț.1691-7: 349)

Dacă pentru marcarea dativului selecția mărcii analitice „**la**” este curentă începând cu primele texte din secolul al XVI-lea (GOR: §2.4.4.4), pentru marcarea genitivului, selecția lui „**la**” este un fapt totalmente singular în epocă. CDicț.1691-7 este, după cunoștința noastră, primul text în care construcția este înregistrată. Varietatea sintactică a construcției (cu regente nominale definite și indefinite, cu complemente (pro)nominale variabile și invariabile, cu nominale precedate sau neprecedate de cuantificatori) amintește de utilizarea construcției din româna actuală non-standard, cu toate caracteristicile acesteia. Deși construcția nu apare în celelalte două texte cu care s-a făcut comparația, frecvența mare de apariție (15 atestări) indică faptul că nu sântem în fața unui accident sintactic, ci că, cel puțin în limbajul autorului și al zonei, construcția era curentă.

2.4. Centre prepoziționale cu regim de genitiv

În contextul guvernurilor (*i*)*nainte(a)*, *împrejur*, *dinainte(a)*, *împotriva/a*, sunt regăsite, concurent, toate modalitățile de marcarea a genitivului: marcarea flexionară cu flectiv enclitic (16a-f), cu flectiv proclitic (16g), marcarea analitic-prepozițională (16h-k):

- (16) a. mă scol *înaintea* **cuiva** (CDicț.1691-7: 17)
b. curvă stătătoare afară *înainte* **bordeaiului**
c. vreamă noroasă picătoare *înaintea* **ploiei** (CDicț.1691-7: 491)
d. un ostrov *împotriva* **Efesului** (CDicț.1691-7: 393)
e. pridvor *dinaintea* **ușei** (CDicț.1691-7: 412)
f. doftorie *împotriva* **otrăvei** și *împotriva* **altui rău** (CDicț.: 30)
g. un ostrov la Messania *împotriva* **lui Pilus** (CDicț.1691-7: 478)
h. acoperământ *înainte* **la ceva** (CDicț.1691-7: 338)
i. groapă *împrejur* **la cetăți** și **la orașuri** (CDicț.1691-7: 210)
j. acățat *nainte* **a ceva**, spânzurători *înainte* **la ceva** (CDicț.1691-7: 358)
k. care s-au pus *înainte* **de la cal** și **de la măgari** (CDicț.1691-7: 233)

De observat (16j), unde, în același exemplu, apare echivalența funcțională a două mărci analitic-prepoziționale „**a**” și „**la**”, și, comparativ, (16b) vs (16h), unde apare echivalența mărcii flexionare cu una analitică. De observat (16k), unde apare marcarea prin prepoziția compusă „**de la**”.

2.5. Clitice pronominale în context de genitiv

În contextul guvernurilor prepoziționali / adverbiali cu regim de genitiv, este extrem de frecventă apariția cliticelor pronominale (pronume personal și reflexiv) cu formă specifică de Dat (17a–e). Aceeași seria de forme pronominale clitice este prezentă și în context substantival (18a–e). Trebuie remarcată selectarea cliticelor pronominale atât în contextul unui substantiv articulat definit (18b,e), cât și în contextul unui substantiv nearticulat (18a,c,d,f); pe același tipar, cliticul este selectat atât în contextul prepozițiilor formal „articulate” (17d), cât și al „prepozițiilor formal „nearticulate” (17a–c,e).

Fenomenul este prezent cu aceeași frecvență și în celelalte două texte (19a–d). Presiunea unui sistem în care omonimia flexionară Gen=Dat caracterizează întreaga paradigmă pronominală ar putea constitui o explicație suplimentară pentru frecvența de apariție a construcțiilor pronominale cu clitice de dativ în context de genitiv.

- (17) a. mărgu *înainte-i* (CDicț.1691–7: 339)
b. de la cei *dinainte-ne*, de la moș (CDicț.1691–7: 404)
c. care *înainte-mi* au ieșit din boierie (CDicț.1691–7: 146)
d. țău *împotriva-i* (CDicț.1691–7: 429)
e. *împotriva-i* grăiescu (CDicț.1691–7: 433)
- (18) a. din *minte-m*, din *inimă-mi* leapădu afară (CDicț.1691–7: 194)
b. cu *palma-mi* îl răpăscu (CDicț.1691–7: 270)
c. ca acela cuvânt cu care în *mânie-ne* cuiva pohtim rău (CDicț.1691–7: 426)
d. sluguliță, slujnică de jos, la *casă-ne* născută (CDicț.1691–7: 538)
e. *rămășițele-ne*, cei născuț după noi (CDicț.1691–7: 394)
f. călugăriță de la Roma au fost, pre care, pentru *necurățâie-i*, o au îngropat de vie (CDicț.1691–7: 346)
- (19) a. Doamne, (...) nu da *asupra-ne* sânge drept (DPar.1683: III.51^v)
b. Eu sânt cu voi și nime nu-i *asupra-vă* (DPar.1683: III.89^v)
c. *Asupra-ț* venirea Duhului acel Preasvânt (DPar.1683: III.136^v)
d. Și *sufletulu-ș* schimbă den toată dragostea pohtelor (SVI.~1670: 3^f)

2.6. Forme invariabile sau parțial invariabile

Ca și în epoca anterioară, ca și în celelalte două texte ale comparației, în cazul genitivului numelor de rudenie urmate de afix posesiv, în CDicț.1691–7 apar următoarele construcții

– cu invariabilitate totală

- (20) fata **nepotu-mieu** (CDicț.1691–7: 409)

– cu marcarea primului component, nu și a posesivului

- (21) a. bărbatul **surori-mea** (CDicț.1691–7: 476)
b. șugubățul **surori-sa** (CDicț.1691–7: 476)

3. Concluzii

• În CDicț.1691–7, se manifestă, concurrent, toate mijloacele de marcarea a genitivului caracteristice epocii; flexionar enclitice, flexionar proclitice, analitic-prepoziționale, clitice de

pronume personal și reflexiv cu formă specifică de dativ, dar și construcții invariabile, în cazul numelor de relație urmate de clitice posesive.

● Specifice, pentru textul examinat, sunt:

- (i) extinderea flexiunii cazuale enclitice la genitivul numeralelor cardinale; încercări izolate mai apar și în alte texte (Budai Deleanu, Codru Drăgușanu etc.; pentru detalii, vezi Pană Dindelegan 2013), dar fenomenul nu s-a impus;
- (ii) prezența marcării flexionare proclitice cu procliticul „**ii**” la singularul femininelor proprii, în special la cele invariabile;
- (iii) prezența, pentru genitiv, a marcii prepozițional-analitice „**la**”; concurența mărcilor analitice „**a**” și „**la**”;
- (iv) frecvența de apariție a marcii analitice „**de**” independent de condiția de „definitudine” a complementului, deci și în condițiile unui complement determinat definit.

Dacă primele două trăsături (i – ii) dispar ulterior totalmente din uz, a treia (iii) o găsim frecvent în limba actuală non-standard, situație care apropie și mai mult marcarea celor două cazuri oblice, genitivul și dativul, cazuri care, flexionar, sunt sincretice. Marca analitică „**la**”, caracteristică dativului încă din secolul al XVI-lea și explicabilă, pentru dativ, prin gramaticalizarea prepoziției lexicale locative de direcție (Pană Dindelegan, 2008), se extinde, prin presiunea sincretismului de care vorbeam, și la genitiv. CDicț.1691–7 este primul text care surprinde această extindere, marcând generalizarea sincretismului Gen=Dat nu numai ca realizări flexionare, ci și sub aspectul realizărilor analitic-prepoziționale (vezi prezența prepozițiilor „**a**” și „**la**” atât la Gen, cât și la Dat).

Trăsătura (iv), ieșită astăzi din uz, se menține și după sfârșitul secolului al XVII-lea; vezi SILR; 438–439, unde se semnalează prezența construcției la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui de al XX-lea.

În istoria concurenței sintetic vs analitic, CDicț.1691–7 este unul dintre textele cele mai relevante; textul înregistrează confruntarea tendinței de sintetism (manifestate prin extinderea marcării flexionar-enclitice la numerale) cu cea de analitism (manifestată, pe de o parte, prin conservarea construcției analitice cu „**a**”, iar, pe de altă parte, prin extinderea marcării analitic-prepoziționale cu „**la**”) și cu o situație intermediară (manifestată prin prezența marcii flexionar-proclitice „**ii**” la singularul substantivelor proprii feminine).

SURSE

- CDicț.1691–7 – Theodor Corbea, *Dictiones Latinae cum Valachica interpretatione*. Ed. A.-M. Gherman, vol. I, Cluj-Napoca, Clusium, 2001, p. 1-557.
- DPar.1683 – Dosoftei, *Parimiile preste an*, Iași, 1683. Ed. M. Ungureanu, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012, p. 95-356.
- SVI.~1670 – Varlaam și Ioasaf. Ed. M. Stanciu Istrate, *Reflexe ale medievalității europene în cultura română veche: Varlaam și Ioasaf în cea mai veche versiune a traducerii lui Udriște Năsturel*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013, p. 82-325.

BIBLIOGRAFIE

- Densusianu, Ovid, 1961 [1938], *Istoria limbii române*, Vol. II, *Secolul al XVI-lea*, ediție îngrijită de J. Byck, București, Editura Științifică, 1961.

- Gherman, Alin-Mihai, 2001, „Studiu introductiv” la CDicț.1691–7, p. V-XXI.
- Giurgea, Ion, 2013, *Originea articolului posesiv-genitival al și evoluția sistemului demonstrativelor în română*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române.
- Guțu Romalo, Valeria, 2005 [1996], „Substantivul românesc între analitic și sintetic”, în *Aspecte ale evoluției limbii române*, București, Editura Humanitas Educațional, p. 95-100.
- Hopper, Paul, Elizabeth Traugott, 1993, *Grammaticalization*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Ledgeway, Adam, 2012, „Syntheticity and analyticity”, în Adam Ledgeway, *From Latin to Romance. Morphosyntactic Typology and Change*, Oxford, Oxford University Press, p. 10-29.
- Nicula, Irina, 2012, „Secolul al XIX-lea. Numeralul”, în SILR, p. 173-184.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2008, „Tipuri de gramaticalizare. Pe marginea utilizărilor gramaticalizate ale prepozițiilor *de* și *la*”, în *Limba română. Dinamica limbii, dinamica interpretării*, București, Editura Universității din București, p. 227-238.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2013, „Flexiunea cazuală – între analitic și sintetic. Cardinale și cuantificatori non-numerici în româna veche”, *Limba română*, 3, p. 159-173.
- Pană Dindelegan, Gabriela, Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, 2010, *Morfosintaxa limbii române*, București, Editura Universității din București.
- SILR – Gheorghe Chivu, Gabriela Pană Dindelegan, Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Irina Nicula (ed.), *Studii de istorie a limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea și al XX-lea*, Editura Academiei Române, 2012.
- Stan, Camelia, 2013, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, București, Editura Universității din București.

A TEXT FROM THE END OF THE 17TH CENTURY: A PLACE OF CONFRONTATION BETWEEN THE TENDENCIES TOWARDS SYNTHETICITY AND ANALICITY IN THE MARKING OF THE GENITIVE

(Abstract)

The author analyses the means of marking the genitive case in a Transylvanian text dating from the end of the 17th century (CDicț.1691–7), and compares it with two other texts from approximately the same period: a text from Wallachia (SVI.~1670) and one from Moldavia (DPar.1683).

The text from Transylvania proves extremely relevant with respect to the confrontation of the tendencies towards analyticity and syntheticity in the marking of the oblique cases, distinguishing itself by the following features: (i) enclitic inflection extended to the cardinal numerals; (ii) usage of the proclitic genitive marker *ii* for singular feminine proper nouns; (iii) the prepositional marker *la* used in competition with *a* instead of the inflectional genitive; (iv) the frequency of the analytic marker *de* in constructions with a postverbal noun and with a definite genitive.